Kenesei István

Közepes évünk lesz

PUBLICISZTIKA - LXIV. évfolyam, 2. szám, 2020. január 10.

Az elmúlt év végén olyan tömegesen érkeztek az egyre hihetetlenebb hírek, hogy mindre nem is tudunk itt reagálni, pedig az új év elején jó lenne látnunk, mire számíthatunk. A cikk végén azért erre is sort kerítek.

A CEU (el)árulása

Idén például már három éve lesz, hogy a CEU elleni akció elindult. Ez a hasonló időket idéző „hároméves terv" is teljes sikerrel végződött, legalábbis, ami az ötletgazdák szándékait illeti. Bevallom, ezt nem hittem volna, aminek hangot is adtam e hasábokon. Mert még ha az Európai Bizottságban meg a parlamentben nem bíztam is, meg voltam győződve, hogy a Fidesz „anyapártja" Merkellel és Manfred Weberrel együtt nem nyugodhat bele. És sokáig úgy tűnt, rendesen csavargatják a Fidesz és elnöke karját, hogy álljon el a CEU elüldözésétől, például egy olyan kamikazeakcióval, amibe a müncheni műegyetemet is bevonták, hogy – máig érthetetlen eljárással – amerikai akkreditációt kapjanak ennek révén a CEU Budapesten bezárásra ítélt szakjai.

Közben a CEU készült a „kivándorlásra", és bérbe vett egy jókora bécsi épületet, itthon jó alappal érvelve, hogy készülnie kell a bizonytalan jövőre. De a hazai környezetnél sokkal drágább Bécsre új terveket kellett kidolgozniuk, ráadásul ott alapképzést is kell indítaniuk, tehát úgy döntöttek, hogy erősebb szimbiózisban a számukra amerikai kampuszt is biztosító Bard College-dzsal az európai programjuk budapesti helyszínét Bécsbe teszik át. Ám Ausztriába már nem visznek át minden tanárt, sőt a magyar akkreditációjú képzéseiket is bezárják, ezért voltak, akiktől elköszöntek, többeket nyugdíjaztak, köztük nemzetközi hírű kutatókat is, akik komoly pályázatokat hoztak a CEU-nak.

Mások azt nehezményezték, hogy a CEU nem „állt bele" teljes erejével az Európában egyedülálló helyzetbe, amikor is egy működő egyetemet mondvacsinált okokra és ezekre hangszerelt törvényekre hivatkozva elüldöznek egy uniós országból egy másikba. Szerintük ugyanis a CEU-nak folytatnia kellett volna az amerikai diplomákat adó képzéseit Pesten, és várnia, amíg a kormány karhatalmat küld az egyetemre, hogy érvényt szerezzen illegitim rendelkezéseinek. Korábbi írásaimban is kifejtettem, hogy a CEU csak azért nem kapja meg az USA-ban rendben akkreditált képzéseinek a működtetési jogát Magyarországon, mert a már letárgyalt és aláírásra kész szerződést, amelyet Magyarországnak New York állammal kell kötnie, nincs, aki aláírja, pontosabban magyar oldalról egyszerűen nem kívánják aláírni.

Tehát nem érvek vagy jogi vita van, hanem egy sima mulasztás. Akkor pedig a CEU megtehette volna, hogy megvárja a magyar kormány szándékos hanyagsága miatt kopogtató végrehajtókat, rendőröket, ügyészeket. Amiből azután valódi nemzetközi botrány lehetett volna, hiszen olyan még nem volt Európában, mondjuk az SS-nek a varsói meg a krakkói egyetemekre való bevonulása óta, hogy karhatalommal zártak volna be egyetemet. De ehhez már nem volt bátorsága Ignatieff rektornak vagy a föléje rendelt igazgatótanácsnak.

Senki ne értsen félre: ahogy szégyenteljes lenne a zsidókat hibáztatni, mert nem keltek föl az elhurcoltatásuk ellen (de azért gondoljunk megint Varsóra!), ugyanúgy nem a CEU-t hibáztatom, hogy ő tehetne az elüldözésükről, vagy hogy – amint a CEU-ügyekben igencsak tüskés, mondhatnánk, kekk nemzetközi kormányszóvivő hajtogatja – önként távozott volna. Nem, ebben a felelősség a magyar oktatási kormányzaté, de elsősorban Orbán Viktoré. Miattuk, miatta fog országunk jóval lejjebb csúszni az európai tudományos rangsorban, miattuk veszítünk el olyan oktatói-hallgatói közösségeket, amelyek az

egész térségre jótékony hatást gyakoroltak, és miattuk búcsúzunk el egy rangos nemzetközi kutatói csapattól.

Jó évet zárt az ITM

Az Információs és Technológiai Minisztérium, amely egyre inkább a fejére nő a többi minisztériumnak, hiszen egyre több funkciót kap, mintegy a tudományban is jól ismert Máté-elv példájára: „Akinek van, annak adatik, akinek nincs, még az is elvétetik tőle, ami van neki.” De hogy mije – és főleg „kije” – van neki, az manapság egyre nehezebben tudható meg. Ebben egyébként pontosan követi a többi minisztériumunk gyakorlatát, amelynek most hadd szenteljek pár sort, mivel ezt idáig sem a politikai életben, sem a sajtóban senki sem nehezményezte.

A számomra a kezdetet képviselő Kádár-korszakban a minisztériumokat az akkor még nem létező interneten ugye nem lehetett elérni, de a „közületi” telefonkönyvben (néhány „védett” hivatal kivételével) szép hosszú listában közvetlen telefonszámokkal lehetett megtalálni a különféle fő- és egyéb osztályokat, nagy-nagy részletességgel. A rendszerváltás után pedig még a portás sem kérdezte, hova megy az ember, amikor az oktatási tárca épületében volt dolga. Az első Orbán-kormány azután sorompókat állított fel a bejáratnál, amit az utódai is megtartottak, mára pedig, ha valaki felmegy a *kormany.hu* cím alatt található minisztériumok csak központilag elérhető portáljára, vajon mit lát? Csupán a legfőbb tisztviselőket a minisztertől a helyettes államtitkárokig bezárólag. Egyetlen csoport, osztály, főosztály és vezetője, munkatársa nevét vagy telefonszámát, mailcímét nem közlik. Ha van organogramjuk, akkor legföljebb abból lehet kivenni, hogy az egyetlen központi telefonszámon milyen részleget kérjen az ember.

Nemrég Ausztriában jártam, ahol az ottani oktatási és kutatási tárca egyik főembere tartott előadást. Kíváncsi voltam, hol helyezkedhet el a minisztérium struktúrájában. Lásd csodát: nemcsak egy teljes telefonkönyvet lehet ott találni, közvetlen számokkal és személyes mailcímekkel, hanem az organogramjukon az összes részleg mellett ott a vezető neve is. Gondolom, mert tisztában vannak vele, hogy a közpénzből a köz érdekében működő szervezet minimum ennyivel tartozik az állampolgároknak.**1**

Ezzel szemben például a most már a felsőoktatást is felügyelő Innovációs és Technológiai Minisztérium honlapján más információ híján a Szervezeti és Működési Szabályzatukkal kell beérnünk, ám ezt a *Magyar Közlöny* mellékleteként megjelenő *Hivatali Értesítő*re mutató linkkel adják meg.**2** Akinek aztán kedve van a több mint 200 oldalas SZMSZ-t végigböngészni, azt érdekes meglepetések érhetik. Először is, miután a tavaly szeptember óta odatartozó felsőoktatási területet nem találni benne, a közlöny dátumából kiderül, hogy az 2019. februári, vagyis egy már idejétmúlt szervezetet ábrázol. Organogram sehol, csak a végén vannak felsorolva a fő- és egyéb osztályok.

De még érdekesebb, hogy a már archívnak tekinthető, de még érvényesnek feltüntetett SZMSZ-ben olyan további csemegék vannak elhelyezve, mint a tudás- és innovációmenedzsmentért felelős államtitkár alatti első két, tehát legfontosabb egység, nevezetesen a Kommunikációs és a Protokoll Főosztály, majd utánuk sorban a Tudománypolitikai, a Kutatás-fejlesztési és a többi. Az akkor még az EMMI-hez tartozó felsőoktatás számos ügye is ide volt besorolva, talán mert a volt (felső)oktatási államtitkár ezeket nem bírta elengedni, például a Magyar Tudomány Ünnepe felsőoktatási koordinációja, valamint az Országos Tudományos Diákköri Tanács működtetése is, de a legtitokzatosabb feladata, ismétlem, tavaly februári keltezéssel, ez volt: „előkészíti a Magyar Tudományos Akadémia képviseletével kapcsolatos intézkedéseket”.

Hát mit mondjak, ezt sikeresen teljesítette, ha ők is arra gondoltak, amire így utólag most már én is. Mindenesetre ha kíváncsiak vagyunk, várjuk meg a következő SZMSZ-üket, amely úgyis megint elavult lesz már, mire megjelenik, hiszen mint a mesebeli kisgömböc, úgy falja fel az ITM a társtárcák feladatait.

A MAKI körül

A köznyelvben MAKI rövidítéssel emlegetett Magyarságkutató Intézet a maga tavalyi 880+400 millió forintjával tudományos körökben jobbára csak ajakbiggyesztést vált ki, amiben kevesebb az irigység, mint a lenézés. Jóllehet közpénzből (és mennyiből!) működik, a sajtóhírek szerint ma már kb. 100 fős alkalmazotti gárdából az előbb ismertetett kormányzati szokás szerint a mai napig csak a „kutatóközpontok" vezetőinek a nevét ismerhetjük meg, azt is egy kivétellel, mert a vallástörténeti részlegnek vagy nincs még vezetője, vagy nem nyilvános a személye. A többiek a nyilvánosan, például a *Magyar Tudományos Művek Tárá*ból (MTMT) elérhető adatok vagy a szakma implicit rangsorából kikövetkeztethetően egy-két kivétellel a szakma másod- vagy harmadvonalába tartoznak, jelentősebb nemzetközi munkásság vagy hivatkozások nélkül.

A mulatságos ebben a titkolózásban az, hogy ugyanakkor a rendszeresen frissített híroldalukon sorban felfedik, kik nyilatkoznak, tartanak előadást, közölnek cikkeket mint a MAKI alkalmazottai. Így sorban meg lehet ismerkedni a sok tudományos munkatárssal és segédmunkatárssal, valamint a sajátos nómenklatúrájukban „ügyvivő szakértőnek" nevezett további, remélhetőleg, ha PhD-vel nem is, de legalább alapfokú diplomával rendelkező alkalmazottakkal, akiknek a munkásságát vagy megtaláljuk az MTMT-ben (a diákok nevét pedig a *doktori.hu* adatbázisában), vagy – jobbára – nem. (Igaz, néhány név a családtagi minőségben történt alkalmazásukra utal.) Viszont telenyilatkozzák a közmédiát és a kormányunknak kedves lapokat sokszor olyasmikkel, amik – legalábbis elvben, azaz a MAKI-t létrehozó kormányrendelet szerint – nem is lehetne a feladatuk.

Közel egy éve, a MAKI indulásakor végigvettem a tevékenységéről szóló rendeletet (*„Olyan világ jön", ÉS,* 2019/3., jan. 18.),**3** és elmondtam, hogy a MAKI honlapján ma is változatlanul látható 26 témakörből mindössze hat foglalkozik a történelemmel, és azon belül is „többnyire a honfoglalás kori történelemmel, és annak a XXI. századi magyar önazonosságtudatban elfoglalt helyével", mely hat pontot most idézem is: *„a honfoglalás előtti magyar történelem, a magyarság őstörténetének interdiszciplináris kutatása; az V–IX. századi sztyeppeközösségek kutatása; a honfoglalással, valamint a magyar középkorral kapcsolatos interdiszciplináris kutatások; a kelet-európai térség egyes részeinek VIII–X. századi történeti-földrajzi tájrekonstrukciója; a magyarság történelméből származó hazai és külföldi, elbeszélő és írott levéltári forráskutatás; és a korai magyar történelem helyének vizsgálata a XXI. századi magyar önazonosság-tudatban."*

Ehhez képest, ha megtekintjük az említett *Hírek* oldalt,**4** akkor kevés kivétellel olyan előadásokat, címeket stb. látunk, mint *Kommunista utcanevek, A szovjet csapatok elérik Budapestet – Sopronkőhidán kivégzik Bajcsy-Zsilinszky Endrét, 1837. december 24.: Megszületett Wittelsbach Erzsébet magyar királyné, A németek kitelepítésének megkezdése, Az 1989-es romániai forradalom*, *Kémjátszmák a hidegháborúban* stb. Szó se róla, vannak régészeti témájú előadások is, mint amikor a történész Szabados György, Kristó Gyula akadémikus hajdani szegedi tanítványa előad az Országos Onkológiai Intézet (!) laboratóriumában folyt genetikai azonosításról, melynek során III. Béla király és felesége csontjait vizsgálták. Jóllehet ez sem a szakterületébe, sem az általa vezetett „kutatóközpont" feladatai közé nem tartozik,**5** de legalább lehetősége volt nagy tiszteletköröket leróni a MAKI-alapító Kásler miniszter előtt, aki ezt a kutatást megfinanszírozta még a korábbi munkahelyén.**6**

Az már csak a maradék karácsonyi szaloncukorkák közé tartozik, hogy megemlékeznek a kereken 144 éve (!) született Klebelsberg Kuno grófról, a 121 éve (!) született Kniezsa István neves szlavistáról vagy a 43 éve (!) elhunyt Németh Gyuláról, a nagy turkológusról, feltehetőleg csak azért, hogy az ifjú „ügyvivő szakértők" teljesítsenek valamiféle penzumot a neten szabadon hozzáférhető megemlékezések összeollózása révén. De az igazi csemege, a torta a habbal együtt a főigazgató interjúja, amelyet a *Demokrata*nak adott.**7** Már a felütés is fenomenális, amikor azt magyarázza, miért jó, ha jogász vezet egy tudományos intézetet: *„A Magyarságkutató Intézet azért unikális, mert tíz tudományterület kutatásai jelennek meg benne. Másrészt ha egyetlen terület tudósa állna az Intézet élén, óhatatlanul a saját*

tudományágát helyezné előtérbe." Még hogy tíz „tudományterület" a nyolc központban? Meg hogy önző intézetigazgatók? Ez komoly?

Inkább lássuk a tanácsadóikat: *„Az intézetben dolgozó akadémiai doktorokon, professzorokon, tudósokon kívül említek néhány nevet a tisztánlátás érdekében azok közül, akik szakmai tanácsokkal, személyi javaslatokkal, gondolataikkal segítik az intézet munkáját: Andrásfalvy Bertalan, Horváth János, Klinghammer István, Jelenits István, Szilvásy Zoltán, Böjte Csaba, Horváth Attila, Zétényi Zsolt, Balczó András, Medveczky Ádám, Wittner Mária, Kathy-Horváth Lajos, Bán János is mellénk állt már."* A MAKI-ban én egyetlen akadémiai doktort találtam, és ha jól látom, a felsorolt tanácsadók közül maximum hárman mondhatják tudósnak magukat, de hogy a térképész akadémikus Klinghammer milyen tanácsokkal segíti őket a magyarság eredetét illetően, el nem tudom képzelni. Esetleg pontosabban határozza meg a Pilisben a „fény születésének a szent helyét", mert ezt a pogány beütésektől sem mentes rítust a MAKI is magáévá teszi: *„Idén a Magyarságkutató Intézet munkatársai is kint jártak, hogy lássák és köszöntsék a Kis-Kevély és a Nagy-Kevély közötti bölcsőben megszülető Fényt. Ők is azok közé tartoznak, akik december 21-én és december 22-én is kint járnak a Pilisben, hogy a felhők járására is figyelve minél több alkalmuk legyen a csoda megfigyelésére. (...) A pilisszántói Boldogasszony-kápolnához felvezető Csillagösvény ikonikus magyar hősei és szentjei: Nimród, Attila, Árpád, Szent István, Szent László, Boldog Özséb és Hunyadi Mátyás."***8** Eláll a szavam.

Hol a lé?

Itt az új esztendő, és vele az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat (ELKH) első teljes éve is megkezdődik. De milyen előjelekkel? Végre van valódinak látszó honlapjuk *www.elkh.org* néven, de a tartalma szerint kizárólag jogászok számára. Kár, hogy nem tűztek ki jutalmat azoknak, akiknek sikerül megtalálniuk a hálózat egységeit a rovatok között.

A decemberi dömpingben elfogadták *A tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról szóló törvény*nek (KFI tv.) a tavaly júniusi utáni újabb módosítását, amelyben legitimálják a meghirdetendő pályázat hiányában még hivatalosan be sem iktatott, csak megbízott főtitkárként és annak helyetteseként tevékenykedő Szigeti Ádám és Lacsny Márton ideiglenes státuszát. Így már Szigeti törvényesen fumigálhatja az Irányító Testület határozatait, de az ígéretek ellenére a decemberi módosításba nem került be az IT által elfogadott „kétharmados szabály" (*„Szabadságát nem vívta ki", ÉS*, 2019/41., okt. 11.),**9** bár mintegy kárpótlásul az IT tagjainak most már legalább tiszteletdíj is jár.

Maróth Miklós ELKH-elnök minapi interjúja váratlanul nagy visszhangot kapott, de inkább amiatt, amit mondott, és nem azért, amiről nem beszélt.**10** Itt van ez a bekezdés, amelyben még az egyébként is alkalmatlan riporternek a nyelvhelyességi hibát sem sikerült kijavítania: *„Tény, hogy a magyar tudomány a rendszerváltás óta egyre kevesebb pénzt kap, megindult a lecsúszása, a kormányzati felismerés az, hogy »kis pénz, kis foci«, vagyis, hogy ha eredményt akarunk, a jelenleginél sokkal több forrást kell becsatornázni ebbe a szektorba. Nem ismételhető elégszer, hogy a hatékonyság növelése a kulcs. Bizalmatlanságot keltettek az Akadémia irányába, és a volt akadémiai hálózat olyan társadalmi légkörbe került, amelyben nem állt ki a társadalom az Akadémia mellett"* – mondja Maróth. Ne akadjunk fenn azon, vajon a társadalom valóban nem állt-e ki az MTA mellett, higgyük el neki, hogy a társadalom számára a parlamenti szavazatokkal egyenlő.

Inkább kérdezzük meg, ha egészen tavaly nyárig azt hajtogatták a kormányoldalon, hogy „addig nem adhatunk több pénzt a kutatóhálózatnak, amíg nem látjuk, mire megy el, és ezért kell elvenni az MTA-tól", akkor most hol a többlettámogatás? Hol van az a 32 milliárd, amit még nyáron belengettek, és aminek a kecsegtetésével ősszel Maróth végigjárta az intézeteket, fizetésemeléstől kezdve új kutatási irányokig mindent megígérve? Nemcsak a százmilliós nagyságrendű maradéknak a szétosztását is megakadályozta a mb. főtitkár, de az új költségvetésben kifejezetten befagyasztották mások mellett az MTA és az ELKH

támogatását, meghagyva azt az infláció nélkül kalkulált tavalyi szinten, így még az az 1–1,5 milliárdnyi többlet sem érkezik meg, amennyire az év végére lefogyott a várható összeg.**11** Vagyis valójában nem az az érdekes, Maróth mit mondott az interjúban, hanem az, hogy miről hallgatott. Mert erről egy szót sem szólt.

És hogy kik kaptak pluszpénzt a tudomány helyett? Például a már magánosított, azaz alapítványba terelt Corvinus Egyetem, amelynek a nyáron juttatott kb. 400 milliárdos részvénypakett hozamából kellene eltartania magát, de most az ITM-en keresztül 12 Md Ft-hoz jut az értékes budai kampuszán lévő volt Államigazgatási Főiskola felújítására – gyaníthatóan azért, hogy utána jó pénzért áruba bocsássa, miközben az új seprőként belépett pénzügyi menedzser, Anthony Radev pedig saját, a tudománytól érintetlen üzleti gyakorlatával igyekszik új rendet teremteni. De legalább a megfelelő életkort elért oktatóknak annyi hasznuk van belőle, hogy lévén már nem közszolgák, akár nyugdíjaztathatják is magukat, és mellette a fizetésüket is megkaphatják.

Aztán olyanoknak is megnyílt a közös kassza, mint a Petőfi Irodalmi Múzeum vagy a XVII. kerületi (fideszes) önkormányzat, hogy kb. egymilliárddal tegyék jobbá előadó-művészeti teljesítményüket.**12** Vagy olyan külföldi focicsapatok kaptak összesen 16 milliárdot, amelyekben csak mutatóban van magyar játékos, köztük a révkomáromi KFC 2,26 milliárdot.

A régi viccet idézve tehát közepes évünk lesz. Rosszabb, mint a tavalyi, de jobb, mint az ezután következő.

1 https://www.bmbwf.gv.at/public.html
2 https://www.kormany.hu/hu/innovacios-es-technologiai-miniszterium/szervezet
3 https://www.es.hu/cikk/2019-01-18/kenesei-istvan/olyan-vilag-jon.html
4 https://mki.gov.hu/hu/hirek
5 https://mki.gov.hu/hu/kutatas/laszlo-gyula-kutatokozpont-es-archivum
6 https://www.feol.hu/kultura/helyi-kultura/azonositottak-a-iii-bela-mellett-nyugvo-csontokat-3453156/
7 https://mki.gov.hu/hu/hirek/magyarsagkutatas-tarsadalmi-tamogatottsaggal
8 L. a MAKI Facebook oldalát.
9 https://www.es.hu/cikk/2019-10-11/kenesei-istvan/szabadsagat-nem-vivta-ki.html
10 https://pestisracok.hu/maroth-miklos-professzor-a-multikulti-hatasa-alatt-allo-fiatalok-alomvilagban-elnek-es-nagyon-hiszekenyek-ps-interju/
11 https://hvg.hu/gazdasag/20191227_Az_allamadossag_atlepi_a_34_ezer_milliard_forintot_2022ben
12 http://www.emet.gov.hu/_userfiles/felhivasok/eat_19/16__dontesi_lista_kozzetetelre.pdf
13 http://komaromonline.sk/a-komaromi-foci-226-milliard-forint-tamogatast-kap/ https://en.wikipedia.org/wiki/KFC_Kom%C3%A1rno